

Brauch Magda

„Terrorista” nyelvművelők?

Csak írok-írdogálok immár több mint 10 éve, s bár tudom, a világot nem fogom megváltani, anyanyelvünk tisztaságát szeretném megvédeni, a helyes és szép beszédet népszerűsíteni, de azt sohasem gondoltam volna, hogy ezért terrorista vagyok. Erről csak nemrég értesültem az *Édes Anyanyelvünk* című folyóirat 2002. áprilisi számából, valamint a Kossuth Rádió azonos című sorozatából.

Balázs Géza magyarországi nyelvészprofesszor tájékoztatott erről, mivel felhívja a figyelmet a magukat szocio-lingvistáknak nevező anyaországi nyelvészek egy kicsiny csoportjára, amely a *Köznevelés* című lapban (és az interneten is) azt állította, hogy a nyelvművelés tudománytalan, hatástalan, kártékony, diszkrimináló, sőt terrorizáló. 2001 októberében erre vonatkozó honlap is létrejött, amelynek címe: A nyelvművelés kártékonyságáról és ármánykodásáról (Szóval ármánykodó is?). Ezt az oldalt — saját bevallásuk szerint — azért készítették el, hogy bebizonyítsák, „hogyan tehetek szert hatalomra egy áltudomány képviselői” (...), „hogyan terrorizálnak egy egész nyelvközösséget, hogyan bélyegeznek meg embercsoportokat anyanyelvük miatt.”

A „mozgalom”, természetesen, követőkre is talált. Van, aki Kosztolányi Dezső nyelvművelő írásait okoskodóknak, rögeszméseknek, sőt hazudozóknak (?) nevezi, egy másik szocio-lingvista (magyarul: társasnyelvész) az *Édes Anyanyelvünk* című folyóiratot szappanoperának (sic!), sőt olyan „kolléga” is akad, aki a nyelvművelőket „a szellemi alvilág álnyelvész szélhámosainak” nevezi.

Tehát nemcsak ármánykodó, kártékony, terrorista, hanem szélhámos is vagyok? Szerencsére igen kis pont egy olyan — néhai és élő — igen előkelő társaságban, mint Kazinczy Ferenc, Kosztolányi Dezső, Lőrincze Lajos, Deme László, Grétsy László, Balázs Géza, Péntek János — hogy csak az átlagolvasó számára legismertebb neveket említsem.

Azt tudom, hogy a nyelvművelés, bár „alkalmazott nyelvészet” címszó alatt a nyelvtudomány egyik ága, mégsem olyan „szigorúan tudományos”, mint például az összehasonlító nyelvészet vagy akár a nyelvjáráskutatás. Nem is lehet, mert a nyelvművelő nem elsősorban a szakembereknek, hanem a széles beszélőközösségnek ír, lehetőleg közérthetően, olvasmányosan, sőt, ha a téma engedi, szórakoztatóan. Lehet, hogy ettől nem igazi tudomány, de nem is áltudomány. Még akkor sem, ha élnek még a nagyapáink korából örökölt nyelvhelyességi babonák, illetve vaskalapos, szőrszálhasogató, a kákán is csomót kereső dilettáns nyelvészedők, akiknek ez a tevékenysége valóban lehet kártékony (pályafutásom során találkoztam néhány ilyen álnyelvésszel). Csakhogy ezeket a túlzásokat, fölösleges

okoskodásokat, köztözködő szórszálhasogatásokat éppen a hozzáértő, hivatásos nyelvészek, nyelvművelők cáfolják meg, és éppen az átlagbeszélő védelmében.

A nyelvművelőket támadó szocio-lingvistáknak talán csak abban van némi igazuk, hogy a nyelvművelés hatástalan a tömegekre, hiszen az ilyen témájú írásokra, előadásokra nem sokan figyelnek oda. Gyakran még a sajtó, a rádió, a televízió munkatársai sem. De ha valami a kutyát sem érdekeli, az hogyan lehet egyszerűen diszkrimináló, kártékony és terrorizáló?

Még egyszer a „terrorizmusról”

Furcsa címe ez egy nyelvművelő írásnak, de nem én tehetek róla. És nem is kellett volna idézőjelbe tennem a szót. Hiszen részletesen ismertettem az úgynevezett szocio-lingvistáknak a nyelvművelők ellen intézett támadásait. A lényeg, azaz néhány jelzõt megismételhetek: a nyelvművelés tudománytalan, ármánykodó, okoskodó, kártékony, mert diszkrimináló, terrorizáló, hazudozó. A tudománytalanságról és az okoskodásról az előbb már volt szó, az ármánykodással és a hazudozással nem tudok mit kezdeni — egyszerűen nem tudom, mire értik. Kiemelném viszont a legsúlyosabb vádakat: a nyelvművelés kártékony, mert diszkrimináló, azaz egyes embercsoportokat megbélyegez anyanyelvük miatt, sőt, egész nyelvközösségeket terrorizál. S mivel mindezt a hatalomhoz jutás (?) érdekében teszik — a nyelvművelők a szellemi alvilág szélhámosai.

Mindezek a vádakat, úgy vélem, elsősorban az anyaországi nyelvművelőket illetik, bár ki tudja. A hatalomhoz jutást én kérdőjeleztem meg, mert fogalmam sincs, miféle hatalomról lehet itt szó.

E szép kis bűnlajstrom hallatán azt is megkérdőjelezném, hogy egyáltalán tisztában vannak-e a magukat szocio-lingvistáknak (társasnyelvészeknek) nevező „kollégák” ezekkel a fogalmakkal. Lehet-e valakit, valakiket, esetleg egy egész embercsoportot, nyelvközösséget (az ő kifejezéseik) megbélyegezni, diszkriminálni, terrorizálni nyelvi szempontból?

Lehet. Csakhogy a tisztelt „kollégák” nem tudhatják, hogy ez a valóságban mit jelent, hiszen az anyaországban élnek és nem annak határain kívül. Ők és valószínűleg szüleik, nagyszüleik sem olvashattak, mondjuk, a múlt század 40-es éveinek elején olyan feliratokat, hogy „Csak románul (szlovákul, szerbül stb.) beszéljenek!” és sohasem voltak „mások”, kisebbségek, netán alacsonyabbrendűek sem az iskolában, sem a munkahelyükön anyanyelvük miatt. A nyelvi terror, miszerint a magyarok nem szólalhatnak meg anyanyelvükön, már szerencsére a múlté, de az önkormányzatnál, törvényszéken, rendőrségen, adóhivatalban, a legtöbb orvosnál és kórházban, sőt a bevásárló központokban is hiába szólal meg anyanyelvén a szórványvidéken élő magyar, mert nincs, aki megértse és válaszoljon neki. Mert a hivatalokban, egészségügyi intézményekben, áruházakban dolgozó nem köteles ismerni a magyar nyelvet. De ettől még nem nevezném őket sem terroristáknak, sem a magyarokat (egy nyelvközösség tagjait) diszk-

riminálóknak. Sőt, az óvónő vagy a tanító sem az, ha nem tud szót érteni a magyar anyanyelvű gyermekkel, aki — sokszor a szülő hibájából — nem tanulhat anyanyelvén.

Aki még sohasem torpant meg egy hivatal ajtajának küszöbén, hogy ügyel-bajjal megfogalmazza magában — az állam nyelvén — mondandóját, összerakjon néhány értelmes mondatot, aki (vagy akinek a gyermeke, unokája) még soha nem állt lesütött szemmel a gyermekközösség arcpirító hahotája közepette, mert helytelenül vagy sehogyan sem tud válaszolni a nevelő kérdésére, az jobban teszi, ha nem dobálózik olyan fogalmakkal, mint nyelvi diszkrimináció, megbélyegzés és terrorizmus. Mert a nyelvművelésnek egészen más a célja, hivatása: az anyanyelv szépségének, tisztaságának, gazdagságának népszerűsítése és az erre való buzdítás. Aki ez ellen tiltakozik, az sem terrorista vagy szélhámos — ezek mindenkire nézve túl erős, sőt becsületsértő kifejezések —, de saját anyanyelvének ellensége.

A nyelvművelés igazi célja

A nyelvművelés nem lehet negatív fogalom, hiszen ennek az összetett szónak — elsősorban az utótagja következtében — pozitív töltete van. Aki az anyanyelvét és azon belül saját beszédét műveli, csiszolja, pallérozza, gazdagítja, az művelődik, kulturáltabbá válik, és aki ehhez gyakorlati segítséget nyújt — azaz általában a nyelvművelő —, az nem lehet rossz szándékú, kártékony, embertársait megbélyegző terrorista. Persze, a nyelvművelők között is van különbség: vannak, akik engedékenyebbek, toleránsabbak (például az ikes ragozás tekintetében), mások következetesebben bírálják, helytelenítik egyes — talán nekik nem tetsző — nyelvi jelenségeket (például az idegen szavakat), szóval emberek ők is kisebb-nagyobb következetlenségekkel, ellentmondásokkal. Megtehetik, hogy elmondják véleményüket a sajtóban, a hírközegekben, csak egyet nem tehetnek, azt, amivel az úgynevezett szociolingvisták vádolják őket: nem kényszeríthetik rá akarataikat sem az egyes emberekre, sem az embercsoportokra, sem a nagyobb beszélő-közösségekre. Ha szándékukban állna, se tehetnék, mert nincs hozzá hatalmuk, és számomra elképzelhetetlen, hogyan tehetnék szert hatalomra (ez is a vádak között van!), és mit kezdenének vele.

A nyelvművelőknek nincs, és nem is lehet ilyen célja. Cikkeik, előadásaik, az azokban elhangzottak nem kinyilatkoztatások, nem parancsok, talán még nem is kérések, csupán tanácsok. Ha jómagam azt tanácsolom írásaiban erdélyi magyar honfitársaimnak, hogy ne keverjék össze a nyelveket, ha magyarul beszélnek, nevezzék magyar nevükön a dolgokat, ezt csupán jó szándékból teszem. Mert ha az anyaországba utazva is tramvajt, buletint, dovádát, jaurtot, pungát stb. mondanak, esetleg nem a nyelvművelők részéről, hanem az utca emberétől kapnak gúnyokat, sőt megbélyegzésnek is beillő megjegyzéseket: „Ezek a »románok« nem tudnak magyarul”. Azt is én írtam le, és adtam — nem véletlenül — a kötet címéül, hogy „Beszélni kell”, mivel arra akartam rámutatni, hogy a mi tája-

inkon, különösen a szórványban az a lényeg, hogy használjuk anyanyelvünket — inkább helytelenül, mint sehogyan! —, mert ez magát a megmaradást jelenti.

Persze a nyelvművelő törekvésének csak akkor van értelme, ha rámutat a hibákra, megkülönbözteti a helyest a helytelentől, de ez nem valamilyen, „élvezetes” hibavadászat (még ha néha annak tűnik is). Ha mindenki helyesen, szépen, igényesen beszélne és írna, akkor megvalósulhatna az úgynevezett „pozitív” nyelvművelés, nem lenne szükség többé a hibák, a pongyolaságok emlegetésére, csak az anyanyelv szépségének, gazdagságának, kifejezőerejének kiemelésére. De ettől még nagyon messze vagyunk, hiszen mai nyelvhasználatunkban — az egész magyar nyelvterületen — igen sok a nagyon is egyértelműen megítélhető nyelvtani hiba, stílustalanság, pongyola kifejezőmód, nyelvi nyegleség, udvariatlanság, durva beszéd, fölöslegesen használt idegen szó stb. Hibázik a köznapi ember, hibázik olykor a hírközegek munkatársa, az újságíró, a magyartanár, sőt, hibázhat a nyelvművelő is. Ez így van, nincs miért tagadni, mert — Illyés Gyulával szólva — „növeli, ki elfödi a bajt” (Bartók). De szó sincs az egyes személyek vagy embercsoportok konkrét megnevezéséről, megbélyegzéséről, és az olvasói vagy hallgatói visszajelzésekből általában az derül ki, hogy azok, akik odafigyelnek, szívesen fogadják, és néha meg is szívlelik a tanácsokat.

A nyelvművelés tehát — akár csak az elmúlt 200 évben — napjainkban is szükséges jó vagy rossz — ez már nézőpont kérdése —, de kideríthetetlen célú, igazságtalan, sőt rosszindulatú támadások miatt nem lehet, nem szabad lemondani róla.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2009-ben megjelent:

